

Krzysztof Tomasz WITCZAK
(Łódź)

POLSKIE TŁUMACZENIA *TRISTIÓW* OWIDIUSZA

Maria Cytowska i Hanna Szelest mylą się całkowicie, gdy na łamach swej *Literatury rzymskiej* podają o *Tristiach* informację, iż „nie ma przekładu całego zbioru ani obszerniejszego wyboru”¹. Przekład całościowy, obejmujący nie tylko wszystkie elegie ze zbioru *Tristiów*, ale także *Ibisa* i wszystkie *Listy z Pontu*, wydał bowiem w roku 1802 Jacek Idzi Przybylski (1756–1819)², wielce zasłużony tłumacz literatury antycznej, który przełożył także cały dorobek Homera (włączając w to *pseudo-Homerica*), Hezjoda i Persjusza. Autorki, które zazwyczaj odnotowują dawne (dziewiętnastowieczne i wcześniejsze) translacje, przegapiły tę ważną publikację³. Nie należy wszak ukrywać, że przekład Przybylskiego, który już wkrótce po wydaniu wywołał głosy krytyczne, jest po niemal dwustu latach mocno **przestarzały**, a przede wszystkim **niedostępny** dla szerszego ogółu. Należałoby zatem przygotować nowe, współczesne tłumaczenie wszystkich dzieł wygnańczych Owidiusza, które swym ładunkiem emocjonalnym i bezpośredniością wypowiedzi przewyższają wszystkie inne dokonania poety, włączając w to tak dobrze czytelnikom polskim znane utwory, jak *Sztuka kochania*, *Heroidy* czy *Metamorfozy*.

W niniejszym artykule zwrócimy uwagę na elegie Owidiusza przynależne do zbioru zatytułowanego *Tristia*, przy czym dokonamy krótkiego prze-

¹ M. Cytowska, H. Szelest, *Literatura rzymska. Okres augustowski*, Warszawa 1990, s. 544.

² Owidego Nazona, *Wiersze na wygnaniu pisane to jest Rzeczy smutne, Klątwa na Ibisa, Listy z Pontu*, tłum. J. Przybylskiego, Kraków 1802.

³ Jest rzeczą zrozumiałą, że autorki nie odnotowały także przekładu *Ibisa* i *Listów z Pontu* autorstwa J. I. Przybylskiego. Niestety, w swym podręczniku pominęły one też przekłady współczesne, gdyż omawiając elegię wygnańczą zatytułowaną *Orzech* (s. 566), dodają błędną informację: „Polskie przekłady: Nie ma”. Tymczasem taka translacja (dokonana przez prof. Mieczysława Brożka) ukazała się w 1987 r., por. M. Brożek, *Owidiusza „Orzech”*, „Meander” XLII/2–3 (1987) s. 109–116.

głędu wszystkich polskich translacji (pełnych i fragmentarycznych) oraz spróbujemy ocenić polskie przekłady jego dzieł od czasu wydania zbioru Jacka Idziego Przybylskiego (1802), czyli od zarania XIX w.⁴

Chociaż cały XIX w. był zdominowany przez tłumaczenia Przybylskiego, to jednak dwaj mistrzowie pióra, tacy jak Adam Mickiewicz i Cyprian Kamil Norwid próbowali (z miernym raczej skutkiem) przygotować konkurencyjne przekłady wybranych elegii. Obaj postarali się oddać początkowe wersy pierwszej elegii z IV księgi: „Si qua meis fuerint ut erunt, viciosa libellis”. Mickiewiczowi udało się przetłumaczyć trzynastozgłoskowcem jedynie 14 wersów, na tym poprzestał i nigdy nie przygotował tego przekładu do druku. Nie dziwny się więc, jeśli napotykamy tu miejsca, które są słabe pod względem poetyckim i które mogą razić ucho dzisiejszego odbiorcy. Przytoczmy dla prezentacji tłumaczenie wieszczą:

- Jeśli błędy spotkają błędów w pieśni wiele,
Przez wzgląd słuszny darujcie błędom, przyjaciele:
Za pociechę wygnaniec, nie za sławą goni.
Pieśń dźwiga myśli, w gorzkiej grążące się toni;
5 Tak pieje kopacz więzień i pieniem bez kształtu
Ujmie trudu robocie, ujmie troskom gwałtu.
Gdy flisa tratwy, z nurtem kłóćące się, nagna
Pieje flis, stopy w lipkie zatapiając bagno.
I nędzny lud, łańcuchem ku wiosłu przygięty,
10 W takt wiosłem robi, morskie w takt kraje odmęty.
Ledwie na kopi[e] wsparł się lub usiadł na darni,
Spocony pasterz słomkę nuci swej owczarni.
Kiedy się to pieśń ciągnie, to zważona przęda,
Łatwy trud służebnicy, czas się milej spęda.

W rękopisach Norwida zachowała się jedynie robocza adaptacja wierszy 1–16 tej samej elegii (IV 1), a ponadto równie niedoskonała translacja fragmentu elegii III 14 (w. 1–12). Trudno powiedzieć, czy poeta pokusił się kiedykolwiek o prawdziwy (literacki) przekład tych utworów. W każdym razie, fragmentaryczne tłumaczenia A. Mickiewicza i C. K. Norwida były nieosiągalne dla ich pokolenia i ukazały się drukiem dopiero w XX w. W XIX w. poza przekładem Przybylskiego ogłoszono jedynie tłumaczenie elegii *Tr. I 3*, dokonane przez Euzebiusza Tomasza Słowackiego (1772–1814), ojca wieszczą, i wydane pośmiertnie w 1826 r.

⁴ Pomijam tu wcześniejsze próby translatorskie dokonane przez nieznanego poetę w Akademii Zamojskiej, które szczegółowo omówił M. Spandowski, *Zamojska próba przekładu Owidiusza, „Meander” XXXI/5–6* (1976), s. 226–255. Tłumaczenia te były ogłoszone dopiero w 1976 r. i dlatego nie oddziaływały na kulturę polską we wcześniejszym okresie.

W XX w. tłumaczeniem *Tristiów* zajmowało się co najmniej 17 osób. Jednak ich wspólne dokonania ani pod względem objętości, ani znaczenia nie mogą przewyższyć dzieła Jacka Idziego Przybylskiego. Pominiemy tu fragmentaryczne (kilkuwersowe) próby, które dają ubogie pojęcie o całości konkretnej elegii, a swoją uwagę skupimy przede wszystkim na pełnych translacjach poszczególnych utworów. Po **jednym** utworze przetłumaczyli: Tadeusz Sinko (III 2), Anna Świderkówna (III 3), Kazimiera Kotowicz (III 10), Jerzy Ciechanowicz (I 4), Ignacy Wieniewski (I 3) oraz Krzysztof Tomasz Witczak (IV 10). Maria Wojtowicz opublikowała **dwie** elegie (III 7 i IV 7), a Jacek Wójcicki przełożył **trzy** kolejne (I 3, IV 1, IV 10). Najwięcej translacji wydał drukiem Jan Sękowski, bo aż **dziesięć** (I 2, I 3 dwukrotnie [w dwóch odmiennych wersjach], I 4, III 7, III 10, III 13, IV 1, IV 6, V 11).

Mogłoby się zdawać, że dokonania te są dość pokaźne, bo obejmują 20 współczesnych translacji poetyckich. Niestety, są to złudne odczucia. Realnie dysponujemy tylko 13 (trzynastoma) przetłumaczonymi elegiami ze zbioru *Tristia*, gdyż poszczególni tłumacze często brali na warsztat te same utwory⁵. A przecież, nie licząc księgi II, która sama jest jedną wielką elegią, pozostałe księgi liczą więcej niż 50 utworów. W dyspozycji mamy zatem mniej więcej 1/5 zbioru.

Oczywiście, wyszczególnione tu przekłady są nierównej wartości. Najlepiej zarówno co do ilości, jak i jakości prezentują się tłumaczenia Jana Sękowskiego. Są one wierne, płynne, potoczyste i doskonale oddają nastrój oryginału.

W roku 2002 (już po oddaniu tej pracy do druku) ukazał się tomik *Żalów* w dość obfitym wyborze (21 elegii i 2 fragmenty elegii II, co stanowi mniej więcej 2/5 całego zbioru) w przekładzie dwóch poznańskich autorek Marleny Puk i Elżbiety Wesołowskiej. Tomik ten jest edycją dwujęzyczną zawierającą zarówno tekst oryginalny łaciński, jak i przekład polski opatrzone komentarzem. Oprócz kilku nowych translacji (*Tr.* I 2; I 3; III 3; III 10; IV 6; IV 7; V 11) w tomiku znajdują się przekłady 14 innych elegii wygnańczych Owidiusza. W sumie od czasu tłumaczenia Jacka Idziego Przybylskiego (1802) jest to pierwsza samodzielna (i – co godne podkreślenia – dwujęzyczna) edycja *Tristiów*. Widać zatem, że w nowym stuleciu mamy już godne poklasku osiągnięcie translacyjne, przekraczające znacznie dorobek przekładowy całego XX w.

⁵ W XX w. **czterokrotnie** wydano drukiem pełny przekład elegii I 3 (Sękowski – dwie odmienne wersje; Wieniewski; Wójcicki), a **dwukrotnie** przetłumaczono 6 następujących utworów: I 4 (Sękowski; Ciechanowicz), III 3 (Świderkówna; Wesołowska), III 7 (Sękowski; Wojtowicz), III 10 (Sękowski; Kotowicz), IV 1 (Sękowski; Wójcicki), IV 10 (Witczak; Wójcicki). Nowe przekłady otrzymały także elegie: I 2 (Sękowski), III 2 (Sinko), III 13 (Sękowski), IV 6 (Sękowski), IV 7 (Wojtowicz), V 11 (Sękowski).

A. WYKAZ PRZEKŁADÓW POLSKICH

1. J. I. Przybylski, *Wiersze 1802* = Owidego Nazona, *Wiersze na wygnaniu pisane to jest Rzeczy smutne, Klątwa na Ibisa, Listy z Pontu*. Przekładania J. I. Przybylskiego, W Drukarni Jana Maja, w Krakowie 1802, (zawiera m.in.: *Tristia*).
2. E. T. Słowacki, *Dzieła z pozostałych rękopisów ogłoszone*, t. 4, Wilno 1826 (zawiera m.in. *Tr.* I 3).
3. K. Morawski, *Owidyusz i elegicy w epoce Augusta*, nakładem Akademii Umiejętności, Kraków 1917 (zawiera tłum. fragm. *Tr.* I 1, w. 1–4, 41–42; I 5, w. 69–70; II, w. 33–34; III 1, w. 11–12; III 3, w. 17–18; III 14, w. 37–38; IV 1, (w. 39–40).
4. A. Mickiewicz, „*Ovidii (Tristium) lib. IV, elegia I „Si qua meis”*”, [w:] *Poezya Filomatów*, t. 1, wyd. J. Czubek, nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, Kraków 1922, s. 147–148 (*Tr.* IV 1, w. 1–12).
5. L. Rodziewiczówna, *Burza na morzu. Tr. I 2, w. 1–58 (Sprawozdanie z lektury domowej)*, „*Filomata*” 4 (1929), s. 183 (*Tr.* I 2, parafraza).
6. A. Zwolińska, *Ostatnia noc Owidiusa w Rzymie (Trist. I 3)*, „*Filomata*” 19 (1930), s. 133 (*Tr.* I 3, w. 1–41).
7. T. Sinko, *Antologia klasyczna dla liceów ogólnokształcących, zeszyt III: Z poezji łacińskiej*, Książnica Atlas, Lwów–Warszawa 1937 (*Tr.* III 2).
8. A. Świderkówna, *Do żony (Tristia III, 3)*, „*Meander*” V/6–7 (1950), s. 465–467 (*Tr.* III 3).
9. J. Sękowski, *Burza morska (Tristia I, 4)*, „*Meander*” X/5 (1955), s. 271 (*Tr.* I 4).
10. J. Sękowski, *Modlitwa (Tristia I, 2)*, „*Meander*” X/9–10 (1955), s. 445–448 (*Tr.* I 2).
11. C. Norwid, *Okruchy poetyckie i dramatyczne*, zeb. i oprac. J. W. Gomulicki, PIW, Warszawa 1956 (zawiera m.in.: *Tr.* III 14, fragm.; IV 1, fragm. – pierwodruki).
12. J. Sękowski, *Do czytelnika (Tristia IV, 1)*, *Ostatnia noc w Rzymie*, „*Meander*” XII/10–12 (1957), s. 428–432 (*Tr.* I 3, IV 1).
13. *Hellada i Roma. Sentencje i aforyzmy zaczerpnięte z literatury greckiej i rzymskiej*, wyb. i oprac. I. Krońska, Wiedza Powszechna, Warszawa 1958 (zawiera m.in.: *Tr.* I 9, fragm.; II, fragm.; IV 3, fragm.; V 10, fragm.).
14. K. Kotowicz, *Zima sarmacka (Ovidius Naso, Trist. III, 10)*, „*Filomata*” 132 (1959), s. 139–141 (*Tr.* III 10).
15. M. Wojtowicz, *Znad Morza Czarnego (Tristia IV 7)*, „*Meander*” XVI/10 (1961), s. 523 (*Tr.* IV 7).
16. M. Wojtowicz, *Do Perilli (Tristia III 7)*, „*Meander*” XVII/4 (1962), s. 192–193 (*Tr.* III 7).

17. L. Winniczuk, *Listy Owidiusza do możnych protektorów i wiernych przyjaciół* (cz. I-II), „Meander” XVII/4 (1962), s. 194–206; XVII/5, s. 239–251 (zawiera: Tr. I 5, fragm.; III 4, fragm.; III 5, fragm.; IV 4, fragm.).
18. C. Norwid, *Dzieła zebrane*, oprac. J. W. Gomulicki, t. 1: *Wiersze*, PIW, Warszawa 1966 (zawiera m.in.: Tr. III 14, fragm.; IV 1, fragm.).
19. Sękowski, *Owidiusz* 1974 = Owidiusz, *Poezje wybrane*, wyb. i opr. L. Winniczuk, tłum. J. Sękowski, LSW (Biblioteka Poetów), Warszawa 1974 (zawiera m.in. Tr. I 3; III 7; III 10; III 13; IV 6; V 11).
20. Anonim Zamojski = M. Spandowski, *Zamojska próba przekładu Owidiusza*, „Meander” XXXI/5–6 (1976), s. 226–255 (zawiera m.in. Tr. I 1, fragm.; I 2, fragm.; I 3, fragm.; III 1, fragm.; IV 1, fragm.; IV 2, fragm.; IV 3, fragm.; IV 10, fragm.; V 1, V 4, V 7, V 8, fragm.; V 10 – pierwodruki).
21. I. Wieniewski, *Muza i Kamena. Wybór przekładów z literatury greckiej i rzymskiej*. Z przedm. S. Balińskiego, Polska Fundacja Kulturalna, London 1976 (zawiera m.in. Tr. I 3).
22. J. Ciechanowicz, *W drodze na wygnanie (Tristia I, 4)*, „Meander” XXXVI/8–9 (1981), s. 452 (Tr. I 4).
23. Stabryła, *OŚP* = S. Stabryła, *Owidiusz: Świat poetycki*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1989 (zawiera tłum. prozą: I 1, fragm.; I 3, fragm.; I 7, fragm.; I 8, fragm.; II, fragm.; III 2, fragm.; III 3, fragm.; III 7, fragm.; III 11, fragm.; IV 1, fragm.; IV 6, fragm.; IV 8, fragm.; IV 10, fragm.; V 2, fragm.; V 7, fragm.; V 12, fragm.).
24. J. Wójcicki, *Tristia I 3*, „Meander” L/9–10 (1995), s. 459–461 (Tr. I 3).
25. K. T. Witczak, *List Owidiusza do Perilli (Tristia III 7)*, „Filomata” 435–436 (1996), s. 118–134 (zawiera: Tr. III 7, w. 1–8).
26. J. Sękowski, *Do Perilli (Tristia III 7)*, „Filomata” 435–436 (1996), s. 135–136 (Tr. III 7).
27. *Dwie elegie* = Publiusz Owidiusz Nazo, *Ostatnia noc w Rzymie. Do potomności. Dwie elegie autobiograficzne*, wst. i oprac. M. Wichowa, Łódź 1998, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, 19 s.
28. E. Wesołowska, *Tristia III 3, 1–76: Pewnie się zdziwisz...*, „Meander” LIII/4 (1998), s. 390–392 (Tr. III 3, fragm.).
29. J. Wójcicki, *Tristia IV 1*, „Meander” LIII/4 (1998), s. 418–420 (Tr. IV 1).
30. K. T. Witczak, *Autobiografia Publiusza Owidiusza Nazona*, „Nowy Filomata”, III/2 (1999), s. 101–116 (Tr. IV 10; III 7, fragm.).
31. *Żale* 2002 = Publiusz Owidiusz Nazo, *Żale. Wybór*, pod red. E. Wesołowskiej, tłum., przyp., słownic. M. Puk, E. Wesołowska, Poznań 2002 (zawiera m. in. Tr. I 1; I 2; I 3; I 5; I 7; Tr. II, fragm.; III 3; III 4a; III 4b; III 8; III 9; III 10; IV 5; IV 6; IV 7; IV 8; IV 9; V 3; V 4; V 7; V 11; V 13).

Rękopisy

32. T. Bocheński, *Gościńce*, t. 5: *Rzym*, cz. 1 (?), Rękopis Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie sygn. Przyb. 68/78 (zawiera m.in. *Elegie wygnańcze Owidiusza*).
33. J. Wójcicki, *Elegie rzymskie (wybór)*, (zawiera m.in.: *Tr.* I 3; IV 1; IV 10).

B. INDEKS TŁUMACZY

1. ANONIM ZAMOJSKI – 20.
2. Tadeusz BOCHEŃSKI (1895–1962) – *32.
3. Jerzy CIECHANOWICZ (zm. 1998) – 22.
4. Kazimiera KOTOWICZ – 14.
5. Irena KROŃSKA – 13.
6. Adam MICKIEWICZ (1798–1855) – 4.
7. Kazimierz MORAWSKI (1852–1925) – 3.
8. Cyprian Kamil NORWID (1821–1883) – 11, 18.
9. Jacek Idzi PRZYBYLSKI (1756–1819) – 1, 27.
10. Marlena PUK – 31.
11. Ludwika RODZIEWICZÓWNA – 5.
12. Jan SĘKOWSKI – 9, 10, 12, 19, 26.
13. Tadeusz Sinko (1877–1966) – 7.
14. Euzebiusz Tomasz SŁOWACKI (1772–1814) – 2.
15. Stanisław STABRYŁA – 23.
16. Anna ŚWIDERKÓWNA – 8.
17. Elżbieta WESOŁOWSKA – 28, 31.
18. Ignacy WIENIEWSKI (1896–1986) – 21, 27.
19. Lidia WINNICZUKÓWNA (1904–1993) 17.
20. Krzysztof Tomasz WITCZAK – 24, 30.
21. Maria WOJTOWICZ – 15, 16.
22. Jacek WÓJCICKI – 24, 29, *33.
23. Anna ZWOLIŃSKA – 6.

C. *TRISTIA* – WYKAZ PRZEKŁADÓW

Księga I

I 1

Anonim Zamojski, *Tristia I.1*, „Meander” XXXI/5–6 (1976), s. 241–243 (fragm., w. 1–96).

J. Przybylski, *Żal I. Przestrogi dla Xiążki*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 5–9.

- K. Morawski, *Owidiusz*, s. 184 (fragm., w. 1–4, 41–42).
 S. Stabryła, *OŚP*, s. 322–323 (fragm., w. 53–56, 67–68).
 E. Wesołowska, *Żale* 2002, s. 21–33.

I 2

- Anonim Zamojski, *Tristia I.2*, „Meander” XXXI/5–6 (1976), s. 253 (fragm., w. 1–14).
 J. Przybylski, *Żal II. Modła do Bogów*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 9–13.
 L. Rodziewiczówna, *Burza na morzu. Trist. I 2*, w. 1–58 (*Sprawozdanie z lektury domowej*), „*Filomata*” 4 (1929), s. 183 (parafraza).
 J. Sękowski, *Modlitwa (Tristia I, 2)*, „Meander” X/9–10 (1955), s. 445–448.
 E. Wesołowska, *Żale* 2002, s. 35–47.

I 3

- Anonim Zamojski, *Tristia I.3*, „Meander” XXXI/5–6 (1976), s. 253–254 (fragm., w. 1–2).
 J. Przybylski, *Żal III. Rozstanie się z Lubemi*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 13–16.
 E. T. Słowacki, *Dzieła z pozostałych rękopisów ogłoszone*, t. 4, Wilno 1826.
 A. Zwolińska, *Ostatnia noc Ovidiusa w Rzymie (Trist. I 3)*, „*Filomata*” 19 (1930), s. 133 (fragm., w. 1–41).
 J. Sękowski, *Ostatnia noc w Rzymie (Tristia I, 3)*, „Meander” XII/10–12 (1957), s. 430–432.
 J. Sękowski, *Rozstanie z Rzymem*, [w:] *Owidiusz*, 1974, s. 97–100.
 I. Wieniewski, *Ostatnia noc w Rzymie (Tristia I, 3)*, „*Muza i Kamena*” 1976, s. 133–136 (przedruk w: *Dwie elegie*, 1998, s. 9–12).
 S. Stabryła, *OŚP*, s. 309–310 (fragm., w. 1–4, 13–16).
 J. Wójcicki, *Tristia I 3*, „Meander” L/9–10 (1995), s. 459–461.
 E. Wesołowska, *Żale* 2002, s. 49–59.

I 4

- J. Przybylski, *Żal IV. Burza na morzu Jońskim*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 17–18.
 J. Sękowski, *Burza morska (Tristia I, 4)*, „Meander” X/5 (1955), s. 271.
 J. Ciechanowicz, *W drodze na wygnanie (Tristia I, 4)*, „Meander” XXXVI/8–9 (1981), s. 452.

I 5

- J. Przybylski, *Żal V. Do stałego w przeciwnościach*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 18–20.
 K. Morawski, *Owidiusz*, s. 180 (fragm., w. 69–70).

L. Winniczuk, *Listy* I, s. 194 (fragm., w. 33–34).

M. Puk, *Żale* 2002, s. 61–70.

I 6

J. Przybylski, *Żal VI. Dzięki Żonie*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 21–22.

I 7

J. Przybylski, *Żal VII. Do noszącego twarz Poety w pierścieniu*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 22–23.

S. Stabryła, *OŚP*, s. 198 (fragm., w. 11–30).

M. Puk, *Żale* 2002, s. 71–76.

I 8

J. Przybylski, *Żal VIII. Na Wiarołomcę*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 23–25.

S. Stabryła, *OŚP*, s. 314 (fragm., w. 15–16, 49–50).

I 9

J. Przybylski, *Żal IX. Pospółstwo idzie za Fortunę*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 25–26.

I. Krońska, *Hellada i Roma*, 1958, s. 165 (fragm., w. 5–6).

I 10

J. Przybylski, *Żal X. Powińszowanie Przyjacielowi chwały z Nauk*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 27–28.

I 11

J. Przybylski, *Żal XI. Pochwała Nawy*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 28–29.

I 12

J. Przybylski, *Żal XII. Wiersz podróżny*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 30–31.

Księga II

J. Przybylski, *Żal. Do Augusta*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 32–51.

K. Morawski, *Owidiusz*, s. 181 (fragm., w. 33–34).

I. Krońska, *Hellada i Roma*, 1958, s. 111 (fragm., w. 33–34).

S. Stabryła, *OŚP*, s. 77, 124, 151, 197, 264, 283, 301, 305, 306, 307, 315 (fragm., w. 43–52, 63–66, 207–208, 211–214, 237–244, 275–276, 301–302, 345–346, 539–546, 549–552, 553–554, 573–578).

M. Puk, *Żale* 2002, s. 78–88 (fragm., w. 1–22, 207–252).

Księga III

III 1

- Anonim Zamojski, *Tristia III.1*, „Meander” XXXI/5–6 (1976), s. 254 (fragm., w. 1–4).
J. Przybylski, *Żal I. Wędrowka Xiążki po Rzymie*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 52–55.
K. Morawski, *Owidiusz*, s. 181 (fragm., w. 11–12).

III 2

- J. Przybylski, *Żal II. Gorycze Wygnania*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 55–56.
T. Sinko, *Rozpacz wygnańca (Trist. III 2)*, [w:] *Antologia*, 1937, s. 69–70.
S. Stabryła, *OŚP*, s. 311 (fragm., w. 15–22, 27–30).

III 3

- J. Przybylski, *Żal III. Do Żony z doniesieniem o chorobie*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 56–59.
K. Morawski, *Owidiusz*, s. 184 (fragm., w. 17–18).
A. Świderkówna, *Do żony (Trist. III, 3)*, „Meander” V/6–7 (1950), s. 465–467.
S. Stabryła, *OŚP*, s. 312, 323 (fragm., w. 51–56, 73–74, 77–80).
E. Wesołowska, *Tristia III 3, 1–76: Pewnie się zdziwisz...*, „Meander” LIII/4 (1998), s. 390–392 (fragm., w. 1–76).
K. T. Witczak, *Autobiografia Publiusza Owidiusza Nazona*, „Nowy Filomata” III/2 (1999), s. 105, 107 (fragm., w. 73–76).
E. Wesołowska, *Żale* 2002, s. 89–97.

III 4

- J. Przybylski, *Żal IV. Do Przyjaciela, aby nie unikał Wielkich*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 59–61.
L. Winniczuk, *Listy II*, s. 241 (fragm., w. 1–4).
M. Puk, *Żale* 2002, s. 99–106 (*Tr.* III 4a; III 4b).

III 5

- J. Przybylski, *Żal V. Do Przyjaciela pod zmyślonem imieniem Kara*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 62–63.
L. Winniczuk, *Listy II*, s. 243 (fragm., w. 1–8).

III 6

- J. Przybylski, *Żal VI. Do Poufałego*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 64–65.

III 14

- J. Przybylski, *Żal XIV. Poruczenie Xiążek w opiekę*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 78–80.
 C. Norwid, *Z Owidiusza*, [w:] *Okruchy* 142 = *Dzieła zebrane* I 796 (fragm., w. 1–12).
 K. Morawski, *Owidiusz*, s. 180 (fragm., w. 37–38).

Księga IV

IV 1

- Anonim Zamojski, *Tristia IV.1*, „Meander” XXXI/5–6 (1976), s. 254 (fragm., w. 1–2).
 J. Przybylski, *Żal I. Wymowienie wad w Xiążce*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 81–82.
 A. Mickiewicz, *Ovidii [Tristium] lib. IV, elegia 1 „Si qua meis”*, [w:] *Poezya Filomatów I*, 1922, s. 147–148 (fragm., w. 1–14).
 C. Norwid, *Z Owidiusza [Si qua meis fuerint ut erunt, viciosa libellis]*, [w:] *Okruchy* 143 = *Dzieła Zebrane* I 797 (fragm., w. 1–16).
 K. Morawski, *Owidiusz*, s. 179 (fragm., w. 39–40).
 J. Sękowski, *Do czytelnika (Tristia IV, 1)*, „Meander” XII/10–12 (1957), s. 428–430.
 S. Stabryła, *OŚP*, s. 324–325 (fragm., w. 3–4, 19–22, 29–30, 35–40, 43–48).
 J. Wójcicki, *Tristia IV 1*, „Meander” LIII/4 (1998), s. 418–420.

IV 2

- Anonim Zamojski, *Tristia IV.2*, „Meander” XXXI/5–6 (1976), s. 254 (fragm., w. 1–2).
 J. Przybylski, *Żal II. Tryumf z Giermanii*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 85–87.

IV 3

- Anonim Zamojski, *Tristia IV.3*, „Meander” XXXI/5–6 (1976), s. 254 (fragm., w. 1–2).
 J. Przybylski, *Żal III. Do obydwóch Niedźwiedzi*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 87–90.
 I. Krońska, *Hellada i Roma*, 1958, s. 175 (fragm., w. 75–76).

IV 4

- J. Przybylski, *Żal IV. Do Przyjaciela pod znaczkiem*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 90–93.
 L. Winniczuk, *Listy I*, s. 198 (fragm., w. 27–30).

III 7

- J. Przybylski, *Żal VII. Do Uczoney Córy*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 65–67.
 M. Wojtowicz, *Do Perilli (Tristia III 7)*, „Meander” XVII/4 (1962), s. 192–193.
 J. Sękowski, *Do Perilli*, [w:] *Owidiusz*, 1974, s. 101–103 (przedruk w: „Filomata” 435–436 (1996), s. 135–136).
 S. Stabryła, *OŚP*, s. 324 (fragm., w. 43–52).
 K. T. Witczak, *List Owidiusza do Perilli*, „Filomata” 435–436 (1996), s. 118–119 (fragm., w. 1–8).

III 8

- J. Przybylski, *Żal VIII. Żądza zobaczenia Oyczyzny*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 67–68.
 E. Wesołowska, *Żale* 2002, s. 107–112.

III 9

- J. Przybylski, *Żal IX. Zkąd nazwisko Miasta: Tomy?*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 69–70.
 E. Wesołowska, *Żale* 2002, s. 113–118.

III 10

- J. Przybylski, *Żal X. Między jakimi Narodami żył Poeta?*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 70–72.
 K. Kotowicz, *Zima sarmacka (Ovidius Naso, Trist. III 10)*, „Filomata” 132 (1959), s. 139–141.
 J. Sękowski, *Zima w Tomi*, [w:] *Owidiusz*, 1974, s. 104–106.
 E. Wesołowska, *Żale* 2002, s. 119–126.

III 11

- J. Przybylski, *Żal XI. Oburzenie się na Prześladowcę*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 73–75.
 S. Stabryła, *OŚP*, s. 314 (fragm., w. 73–74).

III 12

- J. Przybylski, *Żal XII. Prośba o łagodniejsze miejsce*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 75–77.

III 13

- J. Przybylski, *Żal XIII. Do Dnia swych Urodzin*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 77–78.
 J. Sękowski, *W rocznicę urodzin*, [w:] *Owidiusz*, 1974, s. 107–108.

IV 5

- J. Przybylski, *Żal V. Do Przyjaciela, którego imię tu ukryte*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 93–94.
M. Puk, *Żale* 2002, s. 127–130.

IV 6

- J. Przybylski, *Żal VI. O Czasie wszystko ukracającym*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 94–96.
J. Sękowski, *Stracone nadzieje*, [w:] *Owidiusz*, 1974, s. 109–110.
S. Stabryła, *OŚP*, s. 302 (fragm., w. 17–22, 43–46).
E. Wesołowska, *Żale* 2002, s. 131–136.

IV 7

- J. Przybylski, *Żal VII. Skarga na nieodbieranie listów od przyjaciela*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 96–97.
M. Wojtowicz, *Znad Morza Czarnego (Tristia IV, 7)*, „Meander” XVI (1961), s. 523.
M. Puk, *Żale* 2002, s. 137–140.

IV 8

- J. Przybylski, *Żal VIII. Niemoc Starości*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 97–99.
S. Stabryła, *OŚP*, s. 303–304 (fragm., w. 13–16, 37–42, 49–52).
E. Wesołowska, *Żale* 2002, s. 141–146.

IV 9

- J. Przybylski, *Żal IX. Upomnienie Szkalownika*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 99–100.
M. Puk, *Żale* 2002, s. 147–152.

IV 10

- Anonim Zamojski, *Tristia IV.10*, „Meander” XXXI/5–6 (1976), s. 254 (fragm., w. 1–8).
J. Przybylski, *Żal X. Do Potomności*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 100–105 (przedruk: *Dwie elegie*, 1998, s. 13–18).
S. Stabryła, *OŚP*, s. 29, 49–50, 326 (fragm., w. 1–2, 45–46, 51–56, 59–62, 111–122).
J. Wójcicki, *Elegie rzymskie* (rękopis).
K. T. Witczak, *Autobiografia Publiusza Owidiusza Nazona*, „Nowy Filomata” III/2 (1999), s. 107–114.

Księga V

V 1

Anonim Zamojski, *Tristia V.1*, „Meander” XXXI/5–6 (1976), s. 243–247.

J. Przybylski, *Żal I. Polecenie Xiążki*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 106–108.

V 2

J. Przybylski, *Żal II. Do Żony, aby się nie bała błagać Cezara*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 109–111.

S. Stabryła, *OŚP*, s. 316 (fragm., w. 33–34, 77–78).

V 3

J. Przybylski, *Żal III. Modła do Bacha*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 111–113.

E. Wesołowska, *Żale* 2002, s. 153–158.

V 4

Anonim Zamojski, *Tristia V.4*, „Meander” XXXI/5–6 (1976), s. 254 (fragm., w. 1).

J. Przybylski, *Żal IV. Do Nayszczerszego*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 113–115.

M. Puk, *Żale* 2002, s. 159–164.

V 5

J. Przybylski, *Żal V. W Dzień Urodzin Żony*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 115–117.

V 6

J. Przybylski, *Żal VI. Do Przyjaciela, aby nieskładał Urzędu*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 118–119.

V 7

Anonim Zamojski, *Tristia V.7*, „Meander” XXXI/5–6 (1976), s. 247–248.

J. Przybylski, *Żal VII. Jaki stróy i obyczaje Gietów*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 119–122.

S. Stabryła, *OŚP*, s. 327 (fragm., w. 39–42).

M. Puk, *Żale* 2002, s. 165–172.

V 8

Anonim Zamojski, *Tristia V.8*, „Meander” XXXI/5–6 (1976), s. 248–249 (fragm., w. 9–38).

J. Przybylski, *Żal VIII. Do Szydercy*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 122–123.

V 9

J. Przybylski, *Żal IX. Dla czego imienia pewnego Przyjaciela nie kładzie?*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 123–124.

V 10

Anonim Zamojski, *Tristia V.10*, „Meander” XXXI/5–6 (1976), s. 249–250.

J. Przybylski, *Żal X. Już od lat trzech w Poncie!*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 125–126.

I. Krońska, *Hellada i Roma*, 1958, s. 149 (fragm., w. 37).

V 11

J. Przybylski, *Żal XI. Do Żony wygnańczyną przezwaney*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 127–128.

J. Sękowski, *Do żony*, [w:] *Owidiusz*, 1974, s. 111–112.

M. Puk, *Żale* 2002, s. 173–176.

V 12

J. Przybylski, *Żal XII. Do Radzącego rozrywkę z wiersza*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 128–130.

S. Stabryła, *OŚP*, s. 327 (fragm., w. 61–66).

V 13

J. Przybylski, *Żal XIII. Do Pewnego, co wiele czynił, a nic niepisał*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 130–131.

M. Puk, *Żale* 2002, s. 177–182.

V 14

J. Przybylski, *Żal XIV. Do Żony o wieczystości dobrej sławy*, [w:] *Wiersze*, 1802, s. 131–133.

Krzysztof Tomasz WITCZAK

COLLECTANEA PHILOLOGICA V
WARSZAWA 1998POLISH TRANSLATIONS OF OVID'S *TRISTIA*

(Summary)

The author of this article presents a brief survey of all the known Polish (complete and fragmentary) translations of Ovid's *Tristia*. Polish translational accomplishments since the 19th century to modern days are discussed and estimated. The article is concluded with a bibliography of Polish translators, an index of translators and an index of the translations of *Tristia*.

DWIE DWUSETNE ROCZNICE
W LITERATURZE NOWOGREECKIEJ*

Rok 1998 przez Parlament Grecji ogłoszony został rokiem pamięci Rhyasa Welesznilisa Thetasilosa Perensa¹ i Dionisiosa Solomosa².

* Pomysł tego artykułu powstał podczas pobytu na trzymiesięcznym stypendium Fundacji M. A. S. Onassis w Atenach w 1997 r. Autorka pragnie w ten sposób wyrazić swoją wdzięczność Władzom Fundacji za przyznane stypendium.

Z nowszej literatury na temat życia i działalności Rhyasa Welesznilisa zob.: A. Spyridonou, *Pierw. Rhyaszylis-Perenos*, Athina 1992; A. Δακτυλίκης, *Το κείμενο του Πάπα Ρηασυλίου*, Athina 1976; idem, *Τα στίχων του τραγικού του Πάπα Ρηασυλίου*, Athina 1977; idem, *Ο Πάπα Ρηασυλίου ως Σολωνικός του ίδιου*, Athina 1977; idem, *Rhyas Valentioli La Revolution française et les projets de l'indépendance hellénique*, Paris 1937; idem, *Les centres de Rhyas Valentioli*, Paris 1937; A. Καπαντιζάνης, *Ομηρος και κείμενα του Πάπα Ρηασυλίου*, Athina-Belgrad 1997; T. Νέζατος, *Πάπα Ρηασυλίου. Απομνημόνιο του Εθνομάρτυρα*, Athina 1990; M. Μαντζουράκης, *Ο Πάπα ως Σόλωνος του Μηνέλαου Αλκίνοου*, Athina 1996; *Vision hellénique dans la préparation de la révolution grecque (1789-1821)*, Thèse présentée à l'Université de Genève pour l'obtention du grade de docteur en sciences politiques par Nolis Nolis, Genève 1962, chap. I: Rhyas Valentioli et ses contemporains, s. 17-14, chap. II: La Constitution et les projets de Rhyas, s. 25-33; Γ. Ελκιάκης, *Πάπα Ρηασυλίου. Αντίδοτος Επιδόμ. Νέα στοιχεία*, Athina 1998; Γ. Γκαβριήλakis, *Πάπα Ρηασυλίου: ο κεντρικός ρόλος του τραγικού*, Athina 1997; *Παράδοση του έθνους κεντρικός Πάπα Ρηασυλίου*, 200 χρόνια μετά (Βελιγράδι, 15 και 16 Μαΐου 1998), εκδόσεις H. Γκαβριήλakis, Βελιγράδι 1999; Βελιγράδι, Νοεμβρίου-Δεκεμβρίου 1999; H. M. Κισπαζλίλakis, *Πάπα Ρηασυλίου. Ομηρος και κείμενα*, Athina 1996, (Βελιγράδι και Ελκιάκης); *Πάπα Ρηασυλίου Αντίδοτος Επιδόμ. Ενότητα*, εκδόσεις H. M. Κισπαζλίλakis, Athina 1998 (Βελιγράδι και Ελκιάκης); Z literatury w języku polskim zob.: N. Chadrinikolajou, *Literatura nowogrecka 1453-1961*, Warszawa-Poznań 1963, s. 41-44; J. Strassburger, *Słownik plarży nowogreckiej*, Warszawa 1953, s. 115-116.

² Z nowszej literatury na temat życia i twórczości Dionisiosa Solomosa, zob.: Γ. Ελκιάκης, *Διονύσιος Σολωμός ποιητής και κριτικός. Οι περυσίες, το γράμμα*, Athina 1989, s. 448-457;